

**EDUCATION FOR THE SAKE OF SECURITY OF THE 1ST RESEARCH
REPORT. ANALYSIS OF EDUCATIONAL PROGRAMS AT DIFFERENT
LEVELS OF EDUCATION**

**EDUKACJA NA RZECZ BEZPIECZEŃSTWA CZĘŚĆ I RAPORT Z BA-
DAŃ. ANALIZA PROGRAMÓW EDUKACYJNYCH REALIZOWANYCH
NA RÓŻNYCH POZIOMACH KSZTAŁCENIA**

dr Jerzy Szafrński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
matimajur@wp.pl

dr Elżbieta Szafrńska

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

ABSTRACTS

Mass character of contemporary threats of terrorism and their social effects involves the whole society in preventive actions and readiness to react against potential terrorist attacks. To engage the society in preventive activities and preparation to rational behavior in complex situations of various forms of terrorist activities requires systematic education.

This publication is a report of consecutive stage in research on state of anti-terrorist education in Poland. While researching analyze educational programmes was done. The programmes are realized in Primary, secondary and universities and they deal with the problems of terrorist threats and the rules which must be observed if real. The main aim of the research done in the frame of the project, which includes an plots of terrorist risks, and the rules of behaviour in case of the threat of various forms of terrorist danger together with expectation of the rescue services in this respect, is elaboration of the programme of anti-terrorist education.

Masowy charakter współczesnych zagrożeń terrorystycznych oraz społeczne skutki sprawiają, że w działania prewencyjne oraz przygotowanie do reagowania na ewentualne zamachy terrorystyczne należy włączyć całe społeczeństwo. Zaangażowanie społeczeństwa w działania prewencyjne i przygotowanie do racjonalnych zachowań w złożonych sytuacjach

ystycznej wymaga systematycznej edukacji obywateli. Pierwszego etapu badań dotyczących stała się w Polsce. W ramach prowadzonych badań nad edukacyjnych realizowanych w szkołach i uczelni wyższych, dotyczących z zagrożeńami terrorystycznymi i ich wystąpienia. Głównym celem realizowanego projektu, jest opracowanie metody, zawierającego podstawowe treści oraz zasady zachowania się w przypadku ataków terrorystycznych, uwzględniających w tym zakresie.

tion, anti-terrorism,
two, edukacja, antyterroryzm,

rognoz rozwoju gospodarczego w obliczu krajem wolnym od zjawisk społecznie przynajmniej. Zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne, stały się sposobem walki o przetrwanie, a nie przyczyną. Wskazanie na określone środowiska.

owych potwierdzają, że terroryzm jest zjawiskiem dynamicznym przemianującym się w czasie. Wskazanie na rolę przestępczej korzystają z najnowszych osiągnięć nauki w dziedzinach żywienia i zdrowia. Wskazanie na rolę przestępczej korzystają z najnowszych osiągnięć nauki w dziedzinach żywienia i zdrowia. Wskazanie na rolę przestępczej korzystają z najnowszych osiągnięć nauki w dziedzinach żywienia i zdrowia.

nadaje nowy wymiar zagrożeniom terrorystycznym (W. Guteridge, *The New Terrorism* London, 1986). Zmiany te dotyczą nie tylko funkcjonowania organizacji terrorystycznych, ale strategii, jaką posługują się dzisiejsi terroryści.

Terroryzm współczesny staje się interesem ekonomicznym, który coraz bardziej łączy świat globalnej przestępczości zorganizowanej (narkobiznes, przemysł towarów i ludzi, handel bronią) z globalnym terroryzmem islamskim. W ostatnich latach zaobserwowano pojawienie się nowych lub udoskonalonych wcześniej form współdziałania organizacji terrorystycznych z międzynarodowymi gangami przestępczymi i klasycznymi mafiami o wymiarach przynajmniej regionalnych, jak słynna mafia albańska, kosowska, czeczeńska czy mafia środkowoeuropejska. Właśnie te czynniki sprawiają, że przeciwdziałanie terroryzmowi jest dziś jednym z najważniejszych wyzwań stojących przed wszystkimi państwami.

Analiza aktów terrorystycznych, dokonanych w ostatnich latach, nie pozwala postawić jednoznacznej tezy dotyczącej środków, jakimi posługują się terroryści, aby po raz kolejny zszokować świat, rzucić wszystkich na kolana i podsyć atmosferę globalnego strachu.

Kolejne ataki terrorystyczne zmieniają nasze wyobrażenie o terroryzmie, tworząc wręcz apokaliptyczne wizje przyszłości i skłaniają do zadania istotnych dziś pytań, a mianowicie: do jakich środków posuną się terroryści, by wzbudzić większy strach i przekonać świat do swoich racji, jakie są możliwości przeciwdziałania się terroryzmowi?

Obecnie w Polsce nie zadaje się już pytania, czy w naszym kraju gdzieś do zamachu terrorystycznego, lecz gdzie i kiedy nastąpi atak, pomimo że władze zapewniają o szczelności polskich granic, monitorowaniu osób podejrzanych o terroryzm lub związki z organizacjami terrorystycznymi oraz innych działaniach zwiększających bezpieczeństwo obywateli.

Co do wzrostu realnego zagrożenia atakiem terrorystycznym w Polsce chyba nikt nie ma dziś wątpliwości. Mimo wzmożonej aktywności służb specjalnych i policji wielu państw spowodowanej groźbami dokonania zamachów organizacje terrorystyczne bez problemu realizują swoje niszczytelne plany. Doskonałym przykładem są zamachy terrorystyczne w Hiszpanii (11 marca 2004 r.) i Wielkiej Brytanii (7 lipca 2005 r.), w krajach, które posiadały najlepsze systemy antyterrorystyczne w Europie. Świadczy to nie tylko o determinacji terrorystów, doskonalym zorganizowaniu, lecz także o nieporównalności systemów antyterrorystycznych tych państw.

trycie, Biesłanie i Londynie powinny stać się ostrzeżeniem. Jasno wskazują, że obecnie mamy do czynienia z aglomeracją miejską, obiektami strategicznymi, obiektami bezpieczeństwa państwa, porty lotnicze, obiekty infrastruktury krytycznej strzeżone przez policję i służby specjalne, cele miękkie (dworce kolejowe, szkoły).

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

Ważnym elementem jest także ocena, która jest bardziej trafna, a bardziej precyzyjna, a jeszcze trudniej jest ją wykonać, w szczególności gdy przedmiotem jest infrastruktura krytyczna.

prewencyjnego oddziaływania na nie) oraz, jak wskazuje J. Zieliński, praktyczny – mający kształtować postawy proochronne oraz umiejętności zachowania się obywateli w sytuacji wystąpienia zagrożenia (J. Zieliński, Bielsko-Biała 2007, s. 287.).

Istotnym aspektem terroryzmu jest strach, stanowiący znaczący pośredni cel działania terrorystów. Niezależnie od tego, czy w grę wchodzi życie, czy też groźba użycia przemocy, działania terrorystów mają wywołać ten sam efekt – zastraszenie władzy i społeczeństwa na tyle, aby spełnione zostały stawiane przez nich żądania. Strach przed terroryzmem ma szeroki wymiar. Boją się go wszyscy: pojedynczy ludzie, całe społeczeństwa, a także państwa i rządy. To właśnie na strachu opiera się skuteczność działalności terrorystycznej.

Dlatego też, jak zauważa prof. Teresa Borowska, ważna jest odpowiedź na następujące pytanie: Jak wyedukować człowieka, aby jego reakcja lekko wychodziła naprzeciw grożącemu niebezpieczeństwu, aby lęk służył mu do adaptacji i obrony, a nie stał się dodatkową przyczyną zagrożenia? Aby wiedza o zagrożeniach – w tym przypadku terrorystycznych, nie stała się przyczyną potęgowania uczucia lęku, należy dużą wagę przywiązywać do kształtowania świadomości o konieczności posiadania szerokiej wiedzy o możliwościach wystąpienia zagrożeń terrorystycznych oraz potrzebie nabycia i doskonalenia umiejętności radzenia sobie w sytuacji wystąpienia zagrożenia (*Następstwa zagrożeń występujących w życiu człowieka*, T. Borowska, Warszawa 1998, s. 170–171).

Obecnie społeczeństwo wie, że o terroryzmie w dużej mierze czerpie z mediów, które są największym przymierzaniem ugrupowań terrorystycznych na całym świecie. Szczególnie telewizja niejednokrotnie na żywo przekazuje dramatyczne sceny pełne krwawych ofiar. Media, jakby na zamówienie terrorystów, przekazują wiedzę, która rodzi przynębnienie i nierządno paniczny strach w społeczeństwie, wywołując jednocześnie oczekiwany przez nich psychologiczny efekt.

Można zatem skonstatować, że wiedza o zagrożeniach terrorystycznych (metodach terrorystycznej działalności i ich skutkach) może mieć charakter destruktywny, wywołujący efekt psychozy strachu, oraz konstruktywny, pozwalający wykorzystywać zdobyte informacje i doświadczenia do budowy skutecznego systemu ochrony przed działalnością terrorystyczną i do likwidacji skutków potencjalnych zagrożeń. Systemowe propagowanie wiedzy o zagrożeniach terrorystycznych pozwoli wyeliminować, przynaj-

psychiczne oraz ograniczyć niepożądane fazy zdarzenia terrorystycznego.

kształcenia dla różnych kierunków studiów w agrozachowaniu terrorystycznych w aspekcie nie tylko na niektórych uczelniach i na innych różnym poziomie kształcenia (studium). Z kolei w szkołach podstawowych dotycząca zagrożeń terrorystycznych i ich jest realizowana tylko w minimalnym wiazaniu z brakiem wiedzy praktycznej na się w wypadku różnych zagrożeń terenie stwierdzić, że nasze społeczeństwo wania, by umiejętnie zachować się na wystycznych. Wstępna analiza programów stawowych wskazuje na bardzo znikome stycznych. Szczegółowa analiza założeń mach edukacji dzieci i młodzieży będzie le drugim.

antyterrorystyczna nie powinna zawęzić ch. Propagowanie wiedzy o zagrożeniach i im przeciwdziałania oraz umiejętności enia ataku i radzenia sobie z jego skutkami programie edukacji antyterrorystycznej, stkich obywateli jako potencjalnych bezroryzmu. Edukacja antyterrorystyczna ć się w ramach systematycznych szkoleń otowanego programu.

sluszne wydaje się badanie aktualnego z potrzeb w tym zakresie. Pozwoli to na ikacji mogącej zapewnić należyte przy- atłu w szeroko rozumianej profilaktyce chowania w wypadku zaistnienia incy-

WNIOSKI

notowano istotne zmiany w traktowa- enie świadomości i wiedzy społeczeń-

stwa w tym obszarze.

Jednym z przejawów zmian w postrzeganiu edukacji związanej z bezpieczeństwem w naszym kraju jest fakt, iż we wrześniu 2009 roku w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych pojawił się nowy przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa, obejmujący swoimi treściami różne obszary zagrożeń i możliwości im przeciwdziałania. Należy jednak nadmienić, że podobne zmiany w systemie edukacji na rzecz bezpieczeństwa wprowadzone zostały wcześniej w większości krajów Unii Europejskiej.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że treści dotyczące problematyki bezpieczeństwa występują ponadto w programach różnych przedmiotów, takich jak: wiedza o społeczeństwie, biologia, informatyka czy zajęcia techniczne, co świadczy o dążeniu do podnoszenia poziomu świadomości społecznej o potencjalnych i rzeczywistych zagrożeniach dla bezpieczeństwa państwa oraz obywateli.

Badania wielu ośrodków naukowych wykazują, że edukacja społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa jest jedną najbardziej efektywnych i względnie taną formą przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym i stanowi podstawową drogę kształtowania bezpieczeństwa ludności. Ma również ogromny wpływ na wiedzę i umiejętności konieczne do prawidłowego zachowywania się na wypadek potencjalnych zagrożeń. Wymaga jednak zaangażowania nie tylko rodziny i szkoły, lecz także wielu instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa.

Istotnym elementem edukacji społecznej w zakresie bezpieczeństwa jest edukacja antyterrorystyczna, której celem jest włączenie wszystkich obywateli do systemu zapobiegania zagrożeniom terrorystycznym i zwalczania ich. Wiedza o źródłach zagrożeń terrorystycznych, mechanizmach ich powstawania oraz ich skutkach pozwoli skutecznie zapobiegać niektórym potencjalnym zagrożeniom, a w przypadku ich wystąpienia może pomóc przetrwać i przeżyć ich uczestnikom.

Aby efekty edukacji antyterrorystycznej były zadawalające, potrzebne są działania systemowe. Przede wszystkim edukacja dotycząca zagrożeń terrorystycznych, choćby w ograniczonym tematycznie zakresie, musi być prowadzona już na etapie edukacji przedszkolnej. W pełnym zakresie powinna być realizowana w ciągu całego okresu edukacji, w tym również na poziomie studiów, niezależnie od ich kierunku. Wiedza dotycząca zagrożeń terrorystycznych wymaga nie tylko dostosowywania treści do poszczególnych etapów kształcenia, lecz także uaktualniania o nowe zagrożenia,

nych dynamiką zjawiska terroryzmu. Powinny być objęte również osoby do- zarem kształcenia. Edukacja jest bowiem owania bezpieczeństwa. Edukacja jest bowiem ości, czyli świadomość ludzi oraz umie- iu i radzeniu sobie w sytuacji zagrożen- jęcia nauczyciele powinni być przeszkol- a w szczególności w zakresie procedur owania się w przypadku wystąpienia róż- cznej. Zajęcia powinny być prowadzone- ch teoretyczne aspekty zagrożeń terrory- ia i zasady zachowania się w sytuacji ich- ń, podczas których uczniowie nabywali- ch skutkami.

edukacji antyterrorystycznej w Polsce? edź na to pytanie, należy poznać i oce- yterrorystycznej w Polsce. Ocena stanu aga weryfikacji poziomu wiedzy i świa- ęgrożeń terrorystycznych z założeniami res kształcenia dzieci i młodzieży i osób edukacji.

dukacji Narodowej z 23 grudnia programowej wychowania przedszkol- 7 poszczególnych typach szkół określa, i na jakim etapie edukacyjnym dzieci ją umiejętności z wielu obszarów, m.in. czeństwa. Zgodnie z założeniami wska- zajęcia poświęcone tej tematyce mają odzieży do uczestnictwa w działaniach żi na światowe wydarzenia z ostatnich dniają również szereg zagrożeń niety- rożenia terrorystyczne. Zgodnie z ww. ji dla bezpieczeństwa przewiduje prze- ymi jego obszarami na poszczególnych

wadzące do tematyki bezpieczeństwa kacji przedszkolnej, gdzie przekazywa-

ne są informacje o zagrożeniach, z którymi zetknąć się mogą dzieci na co- dzień. Ze zrozumiałych względów zagadnienia dotyczące zagrożeń terro- rystycznych nie są ujęte. Słusznie przyjęto, że dzieci na tym etapie edukacji nie rozumiałyby skomplikowanych mechanizmów powstawania zagro- żeń terrorystycznych oraz procedur ratowniczych i zasad zachowania się w przypadku wystąpienia ataku. Ważne jest tylko, by kadra dydaktyczno- -wychowawcza posiadała tę wiedzę i potrafiła właściwie ją wykorzystać do ochrony dzieci i siebie.

Pierwszy poziom edukacji stanowi szkoła podstawowa tworząca fun- dament wykształcenia, w ramach której kształcenie jest realizowane dwu- etapowo.

- I etap edukacyjny, obejmuje klasy I–III szkoły podstawowej – eduka- cja wczesnoszkolna;
  - II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.
- W klasach I –III szkoły podstawowej dzieci podlegają kształceniu zintegrowanemu. Do treści nauczania w zakresie bezpieczeństwa na tym etapie wprowadzono poruszanie się po drogach publicznych oraz rozpo- znawanie sygnałów alarmowych o niebezpieczeństwie w sytuacji zagrożeń naturalnych (pożary, powódzie, burze). Zagadnienia te uwzględnione zo- stały w treściach edukacji przyrodniczej w bloku „Rozumienie warunków atmosferycznych” i Edukacji technicznej w bloku „Dbałość o bezpieczeń- stwo własne i innych”. Niestety, na tym etapie edukacji nie przewidziano treści dotyczących zagrożeń terrorystycznych oraz zasad zachowania się w przypadku wystąpienia ataku terrorystycznego. Wydaje się, że wyselek- cjonowane i najbardziej istotne na tym etapie rozwoju dziecka treści doty- czące zagrożeń terrorystycznych oraz uproszczony zestaw zasad zachowa- nia się w sytuacji ataku terrorystycznego powinny znaleźć się w programie kształcenia, np. w bloku „Dbałość o bezpieczeństwo własne i innych”, ze wskazaniem ich realizacji w trzeciej klasie.

W klasach IV–VI szkoły podstawowej w podstawie programowej przewidziane są treści związane z problematyką bezpieczeństwa do przeka- zywania uczniom w ramach kilku przedmiotów, a nie stanowią odrębnego przedmiotu, tj. historia i społeczeństwo (w bloku sprzętem technicznym), przyroda (Zdrowie i troska o zdrowie) i obejmuje następujące zagadnie- nia: źródła konfliktów na świecie, bezpieczeństwo na drodze, pierwszą pomoc w niektórych urazach, poznanie zagrożeń cywilizacyjnych oraz nabycie przez uczniów umiejętności zachowania się w przypadku kontak-

ymy, toksycznymi, łatwopalnymi, wybu-
/palami; ochronę przed zagrożeniami na-
łożen programowych nie wynika jednak,
eń terrorystycznych i obejmowały zasady
żnych form działalności terrorystycznej.
zagrożenia terrorystyczne, wydaje się ko-
1 w tym przedziale wiekowym wagi tych
ienia w otaczającym je środowisku.

iem Ministra Edukacji Narodowej
wie podstawy programowej wychowania
ogólnego w poszczególnych typach szkół
wej uczeń kontynuuje kształcenie ogół-
m. III etap edukacyjny realizowany jest
nadgimnazjalnej).

onadgimnazjalnych, których ukończenie
i dojrzałości po zdaniu egzaminu matu-
ezpieczeństwem realizowana jest w zakre-
1. W gimnazjum w ramach przedmiotów
cja dla bezpieczeństwa tylko w zakresie
nadgimnazjalnych, których ukończenie
dojrzałości po zdaniu egzaminu matu-
ra realizowana w ramach przedmiotów
o w zakresie podstawowym oraz wiedza
ławowym i rozszerzonym.

ukacyjny w ramach przedmiotu wiedza
aca i konflikty międzynarodowe zakłada
oważniejszych konfliktów międzynaro-
owiązania. Ponadto w bloku „Problemy
treści w zakresie, co to jest terroryzm
lczą. Przedmiot obejmuje również inne
stwa społecznego, jednakże nie odnoszą
rch. Na tym etapie edukacji nie uwzględ-
ekazywania uczniom treści dotyczących
wystąpienia zagrożeń terrorystycznych,
i problematyki terroryzmu wydaje się to
ruszanych zagadnień.
h do przedmiotu edukacja dla bezpie-

czeństwa w ramach III etapu edukacyjnego (gimnazjum) treści dotyczące
obszaru bezpieczeństwa obejmują taką problematykę jak:

- *główne zadania ochrony ludności i obrony cywilnej*
- ochrona przed skutkami różnorodnych zagrożeń
- źródła promieniowania jądrowego i jego skutki
- oznakowanie substancji toksycznych na środkach transportowych i magazynach
- ostrzeżenie ludności o zagrożeniach, alarmowanie
- bezpieczeństwo i pierwsza pomoc.

Zagadnienia te niewątpliwie podnoszą wiedzę uczniów o zagrożeniach i możliwościach im przeciwdziałania, lecz niestety w założeniach programowych nie ma wskazówek dotyczących omawiania tej problematyki w konkretnie zagrożeń terrorystycznych.

W szkołach ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzy-
skanie świadectwa dojrzałości, IV etap edukacyjny obejmuje zakres podsta-
wowy i rozszerzony. W zakresie podstawowym treści dotyczących problema-
tyki bezpieczeństwa jest niewiele. W założeniach programowych do przed-
miotu wiedza o społeczeństwie w bloku zatytułowanym „Bezpieczeństwo”
zakłada się przekazywanie uczniom treści dotyczących funkcjonowania pol-
skich organów ścigania oraz ogólnych wiadomości o przestępstwach i ofia-
rach przestępstw. Brak jest natomiast treści związanych z przestępczością
terrorystyczną, co stanowiłoby istotny element podnoszący poziom wiedzy
w ramach edukacji antyterrorystycznej.

Uzupełnienie wiedzy w tym zakresie stanowią treści zawarte w przed-
miocie wiedza o społeczeństwie IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony
w bloku „Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym”, gdzie prze-
widziano przekazywanie uczniom treści dotyczących konfliktów, którym
towarzyszy terroryzm, ich przyczyn oraz motywów i sposobów działania
terrorystów czy strategii zwalczania terroryzmu. Niewątpliwie zagadnie-
nia te w znacznej części wpisują się w zakres edukacji antyterrorystycz-
nej, jednak brakuje jakże istotnej problematyki dotyczącej zapobiegania
terroryzmowi oraz systemu zwalczania terroryzmu w Polsce. Zagadnienia
te stanowiłyby istotne uzupełnienie zalecanej rozporządzeniem tematyki.

Ostatni IV etap edukacyjny w ramach przedmiotu edukacja dla bezpie-
czeństwa obejmuje tylko zakres podstawowy. W założeniach programowych,
w sześciu blokach tematycznych, określono duży zasób zagadnień do reali-
zacji, w których przewidziane treści nawiązują w sposób bezpośredni lub

zeń terrorystycznych. W bloku „Ochrona i bezpieczeństwo” zakres tematyczny obejmuje następujące zagadnienia: zagrożenia i środki zapobiegania panice podczas zagrożenia; zasady postępowania w czasie zagrożenia terrorystycznego. Zagadnienia ujęte w tym bloku stanowią podstawy teoretycznej i praktycznej wiedzy o zagrożeniach terrorystycznych. Treści tego bloku tematycznego zasadniczo powinny występować na każdym etapie edukacji szkolnej we wszystkich rodzajach szkół z możliwością ich rozszerzania i powtarzania.

W bloku tematycznym „Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach (zachowanie ratownika)” ujęto następujące treści:

- podstawowe zasady postępowania ratownika w miejscu wypadku;
- ocena sytuacji w miejscu wypadku;
- zabezpieczenie miejsca wypadku i wzywanie profesjonalnej pomocy;
- zasady zapewnienia bezpieczeństwa ratownikowi, poszkodowanemu i świadkom zdarzenia;
- *środki przydatne przy udzielaniu pierwszej pomocy*;
- ocena stanu poszkodowanego oraz sposoby kontrolowania jego funkcji życiowych;

- udzielanie pierwszej pomocy w przypadkach oparzeń, złamań i zwichnięć, krwotoków, zadławienia się ciałem obcym, utraty przytomności, utraty oddechu, zatrzymania krążenia, wstrząsu pourazowego.

Zagadnienia tego bloku obejmują również szereg istotnych umiejętności dotyczących ratowania życia w sytuacji wystąpienia różnych zagrożeń. Wychodzą na przeciw praktycznym aspektom edukacji antyterrorystycznej i powinny stanowić podstawy wiedzy każdego ucznia i studenta z zakresu bezpieczeństwa. Mając na względzie różnorodność i wielość zagrożeń, w jakich wiedza z tej problematyki może być wykorzystana, należałoby wprowadzić ją w pełnym zakresie, na wszystkich etapach edukacji oraz wszystkich szczeblach i kursach z zakresu bezpieczeństwa.

W zasadniczych szkołach zawodowych, zgodnie z załącznikiem nr 5 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie obowiązuje podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, dla IV etapu edukacyjnego, w zakresie podstawowym. Natomiast z przedmiotu

- sposoby zapobiegania panice podczas zagrożenia;
- zasad bezpieczeństwa własnego i innych ludzi podczas różnorodnych zagrożeń;
- zasady postępowania w czasie zagrożenia terrorystycznego.

Zagadnienia ujęte w tym bloku stanowią podstawy teoretycznej i praktycznej wiedzy o zagrożeniach terrorystycznych. Treści tego bloku tematycznego zasadniczo powinny występować na każdym etapie edukacji szkolnej we wszystkich rodzajach szkół z możliwością ich rozszerzania i powtarzania.

W bloku tematycznym „Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach (zachowanie ratownika)” ujęto następujące treści:

- podstawowe zasady postępowania ratownika w miejscu wypadku;
- ocena sytuacji w miejscu wypadku;
- zabezpieczenie miejsca wypadku i wzywanie profesjonalnej pomocy;
- zasady zapewnienia bezpieczeństwa ratownikowi, poszkodowanemu i świadkom zdarzenia;
- *środki przydatne przy udzielaniu pierwszej pomocy*;
- ocena stanu poszkodowanego oraz sposoby kontrolowania jego funkcji życiowych;

- udzielanie pierwszej pomocy w przypadkach oparzeń, złamań i zwichnięć, krwotoków, zadławienia się ciałem obcym, utraty przytomności, utraty oddechu, zatrzymania krążenia, wstrząsu pourazowego.

Zagadnienia tego bloku obejmują również szereg istotnych umiejętności dotyczących ratowania życia w sytuacji wystąpienia różnych zagrożeń. Wychodzą na przeciw praktycznym aspektom edukacji antyterrorystycznej i powinny stanowić podstawy wiedzy każdego ucznia i studenta z zakresu bezpieczeństwa. Mając na względzie różnorodność i wielość zagrożeń, w jakich wiedza z tej problematyki może być wykorzystana, należałoby wprowadzić ją w pełnym zakresie, na wszystkich etapach edukacji oraz wszystkich szczeblach i kursach z zakresu bezpieczeństwa.

W zasadniczych szkołach zawodowych, zgodnie z załącznikiem nr 5 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie obowiązuje podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, dla IV etapu edukacyjnego, w zakresie podstawowym. Natomiast z przedmiotu

wiązuje podstawa programowa kształcenia i realizacji, których ukończenie umożliwia po zdaniu egzaminu maturalnego, a także z założenia edukacja antyterrorystyczna jest na tym samym poziomie co w innych kierunkach studiów. W tym momencie edukacji antyterrorystycznej należy zwrócić uwagę na to, że wdrażanie i realizacja programów edukacyjnych dla młodzieży na tym poziomie edukacji musi być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem i kwalifikacjami nauczycieli i wykładowców. Należy również pamiętać o tym, że wdrażanie i realizacja programów edukacyjnych dla młodzieży na tym poziomie edukacji musi być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem i kwalifikacjami nauczycieli i wykładowców.

1. Programy studiów na poziomie licencjackim i magisterskim powinny być skierowane na przygotowanie studentów do pracy w służbach ratowniczych i w sytuacjach kryzysowych.

2. Programy studiów na poziomie licencjackim i magisterskim powinny być skierowane na przygotowanie studentów do pracy w służbach ratowniczych i w sytuacjach kryzysowych.

3. Programy studiów na poziomie licencjackim i magisterskim powinny być skierowane na przygotowanie studentów do pracy w służbach ratowniczych i w sytuacjach kryzysowych.

4. Programy studiów na poziomie licencjackim i magisterskim powinny być skierowane na przygotowanie studentów do pracy w służbach ratowniczych i w sytuacjach kryzysowych.

5. Programy studiów na poziomie licencjackim i magisterskim powinny być skierowane na przygotowanie studentów do pracy w służbach ratowniczych i w sytuacjach kryzysowych.

- nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych;
- osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w firmie.

Oczywiście, w zakresie naboru na tę formę studiowania nie istnieją ograniczenia osobowe i studia może podjąć każdy, kto spełni wymogi formalne określone indywidualnie przez uczelnię je organizującą. Niestety, oferowane przez uczelnie studia podypłomowe są płatne, co w dużej mierze ogranicza liczbę zainteresowanych nimi studentów.

Należy podkreślić, iż szeroki wachlarz przedsięwzięć edukacyjnych i profilaktycznych na rzecz społeczeństwa powinien być w sposób ciągły realizowany m.in. przez:

- wprowadzanie odpowiednich programów edukacyjnych dla pracowników urzędów oraz firm usługowych i handlowych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów, w których koncentruje się duża liczba ludzi (kina, centra handlowe i inne obiekty) w celu pogłębienia świadomości zagrożeń terrorystycznych,
- prowadzenie ćwiczeń angażujących społeczeństwo do podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności z zakresu właściwych zachowań w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej (nie tylko ćwiczenia dla służb ratowniczych),
- wykorzystanie mediów do prowadzenia profilaktyki antyterrorystycznej.

Niestety, wyniki badań wielu ośrodków naukowych wskazują, że poza szkołami i uczelniami edukacja dotycząca zagrożeń terrorystycznych nie występuje lub występuje w niewielkim zakresie.

PODSUMOWANIE

W konkluzji dotychczasowych rozważań można skonstatować, że edukacja w zakresie bezpieczeństwa realizowana w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych obejmuje szereg istotnych obszarów i zgodnie z założeniami programowymi stanowi podstawowy zasób wiedzy o wspólnych zagrożeniach oraz ma zapewnić uczniom wyposażenie w wiedzę i umiejętności służące radzeniu sobie ze współcześnie identyfikowanymi zagrożeniami.

Na poziomie edukacji przedszkolnej w programach kształcenia istnieje uzasadniony brak wiedzy o różnych zagrożeniach terrorystycznych i zasadach postępowania w przypadku ich powstania. Na tym etapie edukacji ważne jest, aby pełną wiedzę i umiejętności w tym zakresie miała kadra dy-

wych stanowiących załączniki 1–6 do cji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku wej wychowania przedszkolnego oraz ślnych typach szkół wykazuje, że proble- a zawarta została w różnych przedmio- sa to edukacja przyrodnicza, edukacja re, natomiast w szkołach ponad podsta- pojęczeństwie oraz kluczowy przedmiot epczeństwa. W szkołach podstawowych óściach im przeciwdziałania traktowana z odniesienia do zagrożeń terrorystycz- półczesny wymiar terroryzmu, edukacja izowana przynajmniej w podstawowym lne zasady zachowania się w sytuacji wy-

rystycznych oraz zasad zachowania się orystycznego jest podejmowana dopie- adnienia przewidziane do realizacji nie h zagrożeń. Szerszy zakres wiedzy w ob- przekazywany jest dopiero w szkołach ónczenie umożliwia uzyskanie świadec- na poziomie edukacji w szkołach podsta- yt wiele treści odnosi się do terroryzmu omiast zbyt mało dotyczy jego skutków w sytuacjach zagrożenia.

ii antyterrorystycznej społeczeństwa po- zez wdrożenie do programów studiów łkach kształcenia treści poprawiających łkresie potencjalnych zagrożeń terrory- posiadanie przez każdą uczelnię proce- nia (ewakuacji) w sytuacjach nadzwyy- życiu ludzi oraz środowisku, takich jak: wlane, ekologiczne i energetyczne, po- porządku publicznego, które mogą być cznego, obejmujących swym zasięgiem

pracowników i studentów, bazę naukowo-dydaktyczną oraz zaplecze ad- ministracyjno-socjalne uczelni.

Wyniki wstępnych badań sondażowych wśród nauczycieli i uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych województwa warmińsko-mazur- skiego wskazują, że szkoły nie są przygotowane w stopniu zadowalającym do realizacji zajęć w zakresie zagrożeń terrorystycznych.

Na podstawie uzyskanych informacji można sformułować następujące wnioski ogólne:

1. Prawie wszyscy nauczyciele widzą potrzebę dalszego kształcenia z za- kresu edukacji dla bezpieczeństwa.
2. Niewielu nauczycieli uczestniczyło w ćwiczeniach ratowniczych doty- czących zagrożeń terrorystycznych.
3. Nauczyciele gimnazjów ze względu na brak odpowiednich kwalifikacji do nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa wykazują po- trebę udziału w specjalistycznych szkoleniach z zakresu bezpieczeń- stwa, a w szczególności dotyczących zagrożeń terrorystycznych.
4. Ponad połowa nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych dysponuje wie- dzą z zakresu wojskowości i obrony cywilnej. Nieco więcej nauczycieli nabyło umiejętności z udzielania pierwszej pomocy medycznej.
5. Wiele szkół podstawowych i ponadpodstawowych nie posiada odpow- iedniego wyposażenia i pomocy dydaktycznych umożliwiających re- alizację treści przedmiotu w zakresie zagrożeń terrorystycznych.
6. W niewielu gimnazjach znajduje się wyposażenie umożliwiająca reali- zację treści przedmiotu w zakresie zagrożenia ludności czasu pokoju i okresu wojny. Ponad połowa ankietowanych szkół ponadgimnazjal- nych posiada takie wyposażenie.

Szczegółowa analiza wyników badań ankietowych zostanie zaprezen- towana w publikacji przygotowywanej w formie monografii, po zakończe- niu badań, zgodnie z harmonogramem określonym w projekcie badaw- czym.

REFERENCES

- Borowska, T. (1998) Następstwa zagrożeń występujących w życiu człowieka. Zamówienia składane edukacji, wynikające z eksploracji współczesnej psychiatrii i psychologii, (w:) A. Siemak-Talikowska, H. Kwiatkowska, S.M. Kwiatkowski (red.) Edukacja nauczycielska w perspektywie wy- magań zmieniającego się świata, Warszawa: Wydawnictwo „Zak”;

terrorism London.

zagrożenia bezpieczeństwa – wyzwaniem Jaroszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek nie bezpieczeństwa – materiały z konferencji w Bielsku – Białej, Bielsko-Biała.

cji Narodowej z 23 grudnia 2008 roku oowej wychowania przedszkolnego oraz ogólnych typach szkół; Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nia dla poszczególnych kierunków i porybu tworzenia i warunków, jakie musi zić studia międzykierunkowe oraz ma- ni złącznikami).

THREATS TO FAMILY DURING THE CRISIS ZAGROŻENIA RODZINY W DOBIE KRYZYSU

Anna Krajewska

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
anna2764@wp.pl

ABSTRACTS

In spite of many external dangers, a modern family, like in the past centuries, is still the basic social unit and the one and only unique environment for the development of new generation. It came under the influence of profound and rapid changes with many other traditional institutions; it experiences a serious crisis and it is exposed to numerous dangers. There are some visible consequences of transformation of family life, which inform us about the necessity to take actions to strengthen and support the family in facing all the difficulties.

Współczesna rodzina, tak jak w wiekach minionych, mimo wielu zagrożeń zewnętrznych, jest nadal podstawową jednostką społeczną oraz jedynym, niepowtarzalnym środowiskiem rozwoju nowego pokolenia. Wraz z wieloma innymi tradycyjnymi instytucjami znalazła się pod wpływem głębokich i szybkich przemian; przeżywa poważny kryzys i narażona jest na liczne niebezpieczeństwa. Widoczne już teraz konsekwencje zachodzących przeobrażeń życia rodzinnego informują o konieczności podejmowania działań na rzecz umocnienia i wspierania rodziny w stawianiu czoła pojawiającym się przed nią trudnościami.

KEYWORDS:

transformation, economic crisis, threats to family, aid, safety transformation, kryzys gospodarczy, zagrożenia rodziny, pomoc, bezpieczeństwo

WSTĘP

Rodzina, jako jedyna naturalna i najstarsza instytucja, a zarazem najmniejsza wspólnota ludzka funkcjonująca we wszystkich historycznie znanych typach bytu zorganizowanego, stanowi jednocześnie podstawę życia społecznego poprzez dostarczanie nowych członków swojej społecz-